

Dr. Pintes Gábor, PhD.
 Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem,
 Pedagógiai Kar, Neveléstudományi Tanszék,
 tudományos és nemzetközi ügyekért felelős
 dékánhelyettes; lakhely: Dunaszerdahely,
 e-mail: gpintes@ukf.sk,
 edu.gpintes@gmail.com

Családbarát iskola és iskolabarát család

Képzelnék el egy olyan edukációs valóságot, melyben minden résztvevő képes egyezségre jutni az elérendő célok alapvető orientációjában, és a kitűzött célok és megfogalmazott feladatok elérését, teljesítését úm. közös ügynek tekintik! Képzelnék csak el, mert nagy valószínűség szerint az itt megfogalmazott gondolatom (eszményképem) a gyakorlatban nem nagyon tapasztalható, ezért csak a képzeletem (valószínűleg nem csak az enyém) szüleménye! Nem baj! Szokták volt mondani, hogy ami már a képzeletben megszületett, annak esélye van a gyakorlati megvalósulásra.

Nyitógondolatom és témafelvetésem után – s még mielőtt tényleg a konkrét téma elemzésébe fognék –, néhány gondolatot megosztanék a tisztelt olvasóval a témaválasztás motivációját illetően. Érdekes helyzet az, melyben jelenleg vagyok, ténykedem. Egyrészt mint szülő, másrészt mint pedagógus, harmadrészt pedig mint oktató, aki szűkebb, de tágabb értelemben is befolyással van/lehet a jelenkori és jövőbeli pedagógusképzésre. Az (edukációs) valóság, melyről bevezető gondolatomat írtam, mindhárom aspektusából érint, érdekel és semmiképpen sem hagy hidegen. Leginkább azért, mert (talán idealistaként) szent meggyőződése, hogy neveléssel és oktatással eredményeket lehet elérni, hogy az ember jobba, nemesebbé és értékesebbé válhat eme folyamatok és hatások sikeres megvalósulása esetén. A kulcsszerep persze a „sikeres megvalósulás” változóinak jut, mert (talán kissé kiábrándulva és már nem annyira idealistaként – inkább realistaként) a mai világunk „jóságáról, nemességéről és értékességéről” nem nagyon vagyok meggyőződve (világunk alatt a nyugati zsidó-keresztény civilizációt, annak aktuális értékpreferenciáit

és orientációját értem). Nem hiszem, hogy bármi helye lenne az ámitásnak és hamis áltatásnak. Őszintén be kell vallanunk, hogy világunk nem jobb, nemesebb és értékesebb, mint valamikor volt, és arról beszélni, hogy a társadalom fejlődik (azaz minőségileg magasabb szintre jut), szerintem pusztán sületlenség. Felmerül persze a kérdés: lehet-e ezen változtatni? Vizsgálva „idealista énemhez” és pedagógusi meggyőződésemet, válaszom egyértelmű IGEN. Mivel mással, mint neveléssel!

A legtágabb értelemben vett nevelés (edukáció) soktényezős folyamat és több szintéren valósul meg. Nem kell ahhoz valakinek szakavatott pedagógusnak lennie, hogy identifikálni tudja azokat a szinteket, melyek legnagyobb hatással vannak (vagy inkább kellene lenniük) arra, miként alakul a nevelt személyiségének formálása, fejlesztése, orientálása. ISKOLA és CSALÁD. Tanácsolom, hogy legyünk konzervatívok, és ragaszkodjunk ahhoz az alaptételhez, hogy igenis ez a két intézményi tényező az, melyek legnagyobb befolyással bírnak – bírhatnak az egyén nevelésére! Merem állítani, hogy az iskola és a család legbefolyásosabb szerepének és pozíciójának elvesztése, negálása éppen azok sikertelenségében és működésképtelenségében keresendő. Térjünk viszont vissza ahhoz az alaptételhez, hogy az edukáció sikerének legfőbb kovácsa és lehetősége a család és az iskola. Iskola és család. Együtt, és nem külön-külön!

Ahhoz, hogy az iskola és család mai „érdekes” (v)iszonyát megértsük, gondolatban nem árt néhány évtizeddel, esetleg évszázaddal visszatekintnünk az időben. Az, ami napjainkban leginkább mérgezi az iskola és a család viszonyát, az a kötelesség. Az iskola mint a kötelesség „végrehajtója”, a csa-

lád pedig eme kötelesség „elszenvedője”. Érdekes helyzet ez, már csak azért is, mert a mindennapi életben azok a bizonyos „kártyák” egészen másképp vannak leosztva. Ehhez a gondolathoz viszont még visszatérek.

Évtizedeket, esetleg évszázadot említettem a visszatekintéssel kapcsolatban. Annak ellenére, hogy az edukációval kapcsolatban már Comenius is a „mindenkinek mindent” elvet vallotta, iskola- és tankötelezettségről csak a felvilágosodás korától, pontosabban Mária Terézia és II. József rendelkezései alapján beszélhetünk. Magyarországon viszont csak az Eötvös József-féle 1868. évi XXXVIII. törvénycikk (a népiszkolai közközelet tárgyában) vezette be az általános tankötelezettséget. Ezek szerint tehát mintegy másfél évszázada beszélhetünk tankötelezettségről. Felmerül viszont egy újabb kérdés: mit is értünk tankötelezettség alatt? Tényleg kötelezettségről van itt szó? Sokak számára biztosan igen, s nem fejtegetik tovább ezt a kérdést. Akkor viszont miért kellett a 19. század második feléig várni arra, hogy törvény írja elő a kötelező iskoláztatást? Számomra mindebből az tűnik logikusnak, hogy a tankötelezettség nem más, mint egy (nehezen és hosszadalmasan) kivívott jog, semmint kötelesség. Eltelt viszont néhány évtized, s minderről megfelelően a tankötelezettséggel kapcsolatban leginkább kötelesség, kényszer, parancs, kiszolgáltatottság jut sokak eszébe. Hasonlóan van ez egyéb kiharcolt jogokkal is (pl. választójog). Az ilyen és hasonló jelenségek miatt fejeztem ki kétségeimet a tekintetben, hogy ténylegesen beszélhetünk-e fejlettebb társadalomról a korábbi korokhoz képest.

Térjünk viszont vissza az iskola és a család kölcsönös viszonyára, egymásrataltságra. Adott tehát egy kiharcolt jog (tankötelezettség), amit sok család

inkább kényszernek, kiszolgáltatottságnak él meg. Attól viszont még léteznek. A mindenkori iskolatörvények konkrét és közvetlen „végrehajtója”, megvalósítója pedig az iskola. Néhány kivételtől eltekintve minden gyermeknek (legalább 10 évig) iskolába kell járnia. Az iskola mint intézmény tehát lehetőséget biztosít minden család számára, hogy a megszerzett jogot, amit a törvények köteleességi szintre emeltek, gyakorolhassa, teljesíthesse. A már említett kártyaleosztás viszont itt kezd érdekessé válni. Milyen jogosítványokat, hatásköröket kap az iskola ahhoz, hogy a rá kiszabott köteleességeket, elvárásokat teljesíthesse, megfeleljen nekik? Meddig terjed(het) az egyén – család autonómiája az iskola munkájának befolyásolása és megítélése tekintetében? Az alaphelyzet első látásra elég egyértelműnek látszik. De nem az. A család iskolába küldi a gyermeket, hogy ott neveljék, oktassák. Jóra, szépre, nemesre. A gond viszont ott kezdődik, ha a család (szülő mint egyén) autonómiáját érvényesítve folyamatosan ellehetetleníti mindazon törekvéseket, melyek egyrészt köteleességként elő vannak írva az iskola számára (pl. tényleges ÉRTÉKnevelés), másrészt szerves részét képezik annak az edukációs stratégiának, melyet az iskola hosszútávon meg kíván valósítani. A kocka vagy a kártyalap ekkor fordul meg, s az iskola irányító és szabályzó tényezőből kiszolgáltatott szerepbe kényszerül. Leegyszerűsítve: azt teszem, amit a család elvár, esetleg diktál nekem. Talán kicsit sarkosan fogalmaztam, de meggyőződésem, hogy nagyon sok esetben az iskola és a család „együtműködése” ilyen alapokon nyugszik. S ez nem jó. Persze ezzel nem azt szeretném sugallni, hogy a család teljes mértékben mondjon le saját autonómiájáról, a nevelés és oktatás folyamatába való beleszólási jogáról. Hogy az iskola kapjon teljhatalmat, és csak azt és úgy tegye, ahogy az neki tetszik. Ilyen időszakot is megéltünk már. Erre szokták népiesen mondani, hogy csöbörből vödörbe jutottunk. Van kiút? Mindenképpen! Viszont ez a nehezebb út.

Talán az olvasó nem túl távoli emlékeiben köszön vissza nem egy olyan szlogen („bababarát”, „családbarát”, „szülőbarát”, „gyermekbarát”, „baby and family friendly”), melyek az elmúlt évtizedek hozzáállásbeli és szemléletbeli változásait voltak hivatottak kommunikálni – leginkább a

fogyasztó felé (a szülőszobától kezdve, az újszülött-osztályon át egészen a szállodákig, bevásárlóközpontokig). A kétezres évek elején pedig megjelentek az ún. **CSALÁDBARÁT ISKOLA** eszményét népszerűsítő programok. Sok egyébrez hasonlóan itt sem úm. „zöldmezős vállalkozásról” volt/van szó. Sokkal inkább arról, hogy a rendszerváltás időszakára tehető, az alternatív pedagógia iránt tanúsított nagy fellángolás után, jelenjenek, jelenhesenek meg az alternatív pedagógiai gondolkodás bizonyos elemei olyan iskolákban is, melyek nem kívánják teljes egészében átültetni valamelyik alternatív koncepciót. A célkeresztbe nem véletlenül került az iskola és a család kapcsolatának alternatív megközelítése. A viszony mérföldes léptekkel közelített az „iszony” felé, amivel mindenképpen kezdeni kellett és kell valamit. Az okokról már tettem említést, s minden bizonnyal a sort még tovább folytathatnám. Polyák Teréz és Sófalvy Anna, magyar szerzőpáros 2008-ban publikált dolgozatában is az alternatív pedagógiából való merítést célozták meg. A szerzők olvasatában a családbarát iskola egy nyitott iskola, mely nem zárkózik be feladataival, gondjaival, örömeivel, sikereivel – tehát egész életével. Talán nem először, s minden bizonnyal nem is utoljára fejtem ki ama elképzelésemet és meggyőződésem, hogy az iskolának törekednie kell arra, hogy a diák igenis szeressen iskolába járni. Tudom, hogy közhelyízű, de kitartok mellette. Az iskola nem lehet az a kötelező rossz, mint a spenót, amit időről időre „teljesíteni” kell, s aztán jöhetnek a jobb falatok, melyek viszont már nem kapcsolódnak az iskolához. A legtöbb szülő gyermeket valamiképpen eljuttatja az iskolába/ -ból, és ezzel a kapcsolat le is van tudva. Kötelező, mert a 245/2008-as törvény ezt írja elő. A családbarát iskola nem csak a gyermekek felé nyitott, hanem az egész család felé. Az alternatív pedagógiának egyik alappillére, hogy a szülő legyen szerves része az iskola életének, amivel párhuzamosan a gyermeke életének is részesévé válik. Esetleg más dimenzióját fedezi fel. A gond persze gyakran abban áll, hogy a szülő szó szoros értelmében nem is részese sem a család, sem gyermeke életének (képtelen? nem akar?). Nehéz viszont elképzelni azt, hogy miként kapcsolódik be gyermeke iskolai életébe az olyan szülő, kinek családi életéből a legalapvetőbb fundamentu-

mok hiányoznak. Állok a kritika elébe, de ismételtelen felteszem a kérdést, hogy miért kíván valaki szülő lenni, ha mindezt nem kívánja? Szívből és meggyőződéssel. Nem kényszerből.

A családbarát iskola megvalósításának persze nem egyetlen feltétele a szülői meggyőződés és hajlandóság. Nem kevésbé meghatározó a pedagógus/ok hozzáállása az iskola nevelő-oktató munka egészére, az iskola életére. Olyan pedagógusokra, akik az iskolát csak „munkahelynek” tekintik, nem lehet családbarát iskolát építeni. Természetesen (a szülők részéről felmerülő akadályokhoz hasonlóan) ebben az esetben is számolni kell megannyi objektív és szubjektív tényezővel. A mindennapi stressz, alacsony megbecsültség, elismerés hiánya, státusz stb. Viszont itt is csak önmagamat tudom ismételni. Úgy, ahogy a szülői szerep sem kötelező, a pedagógusi szakmán kívül is létezik egy sereg más professzió. Minden munkaszereződés megkötésekor világos feltételek mellett kell a feleknek nyilatkozniuk, hogy mit várnak el és mire vállalkoznak. Amennyiben adottak a feltételek, mind a szülők, mind a pedagógusi gárda részéről egy családbarát iskola „felépítéséhez”, a gyermekek – diákok biztosan nem lesznek kerékkötői az ügynek. Ők csak nyertesei lehetnek, de hasonlóan van ez a szülők és a pedagógusok részéről is.

Amint azt a tanulmány címe is sugallja, az optimális és hatékony edukáció feltétele nem csak a családbarát iskolában keresendő. Többször tettem

már említést a tekintetben, hogy nem elégséges azt gondolni, hogy az iskola nyitásával, szemléletbeli változásával minden gond és galiba karikacsapás-szerűen megoldódik. Amennyiben családbarát iskoláról beszélünk, nyugodtan felvethetjük az **ISKOLABARÁT CSALÁD** eszméjét, gondolatát is. Rengeteg kérdés merül fel bennem: ugyanazt akarja, kívánja a család is, mint az iskola? Közös a célok? Támogatom őket, vagy csak eltűröm? A csend, amit a család az iskola felé kommunikál, a nevelő-oktató munkával való egyetértést jelenti-e, vagy csak annak ideig-óráig történő megtűrését, tolerálását? Tisztelettel egyáltalán korunk családja az iskolát és a pedagógust? Értékeli és elismeri mindazt a munkát, amit a pedagógusok nap mint nap kifejtnek? Minden kérdés újabb felvetést generál, s nagy valószínűséggel az iskolabarát család intézménye megérdemel egy külön tanulmányt a közeljövőben.

Látni kell, hogy minőségi és hatékony edukáció csak akkor lehetséges, ha az iskola a család barátja, a család pedig az iskola barátja lesz. Képzelnék el! És képzeljünk el egy olyan edukációt, melyben közös célok felé, konszenzusos/kompromisszumos megoldások által jut el a diák azokhoz a lehetőségekhez, melyek csírái benne rejlenek. Az efféle edukációhoz viszont mindenkinek hozzá kell tennie a maga részét, szándékát, erőfeszítését. A siker sosem csak az egyik félen múlik. Aki ezt másként gondolja, óriási tévedésben él, és a mindenkor nevelő-oktató munka kevés sikert és sok csalódást fog számára okozni. Gondolkodjunk inkább pozitívan, még ha sokszor nehéz is!

Felhasznált irodalom

■ Polyák, T. – Sófalvy, A.: *Családbarát iskola*. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008.

Brutovszky Gabriella

Magyar-német-biológiaszakos tanár (Jedlik Ányos Gimnázium, Budapest) és irodalomkutató (Eszterházy Károly Főiskola, Eger), lakhely: Budapest – Rozsnyó, e-mail: brutigabi@gmail.com

„Küzdést kívánok, diszharmóniát” 150 éve halt meg Madách Imre

Madách online

Ahogy felkérést kaptam eme cikk megírására, gondoltam, elkezdek böngészni a Google keresőprogramban. Céлом korántsem a „kontrolckontrolv” volt, inkább a kíváncsiság hajtott, hol és milyen kontextusban említik manapság a híres-neves költőnket, írónkat. Az interneten hipertextusok tömkelegébe ütök az ember, a 613000 találat között van mit böngészni. Azon se lepődünk meg, ha egyszer „Imre Madách” jelöl be bennünket a Facebookon, hiszen számos (iskolai) irodalmi projekt része a költői, írói profil létrehozása (ami egyébként a modern oktatás szempontjából nem elhanyagolható módszer, és a gyerekek körében kivált népszerű). A közösségi portálon a Madách Imre-emlékév alkalmából jelképesen régi kiadású Madách-köteket is örökbe lehet fogadni. Számos intézménynek (iskola, kollégium, tehetségközpont stb.) és utcának névadója Madách, és művei közül sem csupán *Az ember tragédiája* vezeti a net toplistát, hiszen szinte valamennyi alkotásának híres sorai fellelhetőek a böngészőben. Egy-egy jól etalált, mondhatni jövőbe látó mondatát sokszor és sok helyen idézik:

„Mi vagyok én, azt csak magam tudom,
Mi voltam, azt ne tudná senki bár.
Mivé leszek – majd látja a világ.”

Mivel is alkotott egyedül Madách? Műveiben leginkább az emberi létkérdések, az élet értelme és célja, az egyén és a tömeg viszonya, a tudomány szerepe a világban, a férfi-nő kapcsolat témája kerül terítékre. Érdemes néha meg-megállnunk egy-egy Madách gondolatot olvasva:

„Tragédiának nézed? nézd legott
Komédiának, s mulattatni fog.”

Felvidéki emlékhelyünk:

Alsósztrégova, a Parnasszus

Ha a besztercebányai régióban elhelyezkedő községbe, Alsósztrégovára látogatunk, ne csak a város híres termálfürdőjét látogassuk meg, hanem térjünk be a Madách-kastélyba is, mely az egyike a legjelentősebb magyar irodalmi emlékhelyeknek. A magyar költőként, íróként, ügyvédként és politikusként is ismert Madách Alsósztrégován született 1823-ban, valamint ugyanezen helyen tért örök nyugalomra 1864. október 5-én. Alsósztrégova az író számára igazi parnasszust jelentett, ahol a világviszonylatban is jelentős műve, *Az ember tragédiája* 1859/60-ban megszületett. A művet majdnem 50 nyelvre lefordították. Külön érdekesség és példaértékű, hogy a műemlék felújítása egy közös magyar-szlovák projekt keretében a magyarországi csesztve-i Madách Emlékmúzeummal együtt történt meg immár két éve. A kastély eredeti bútorokkal és az itt született, alkotott és elhunyt író életét és munkásságát dokumentáló személyes tárgyival van berendezve. Az odalátogatók számára a kastélyban megtekinthető az *Itt élt Madách Imre* című megújított kiállítás. A kastélyparkban pedig az író síremléke található.

A költő halálának 150 éves jubileumán számos kiállítás és rendezvény kerül megszervezésre, így például a Petőfi Irodalmi Múzeum a 1964-ben megrendezett irodalmi és grafikai tárlat újragondolásával (MADÁCH RETRO A Tragédia színei 1964/2014) kívánja megünnepelni az idei Madách-évfordulót.